

בית המדרש הווירטואלי (V.B.M) ע"ש ישראל קושיצקי שלייד ישיבת הר עציון שיעורים בדרכיה: אישה והלכה

צוות דרכיה, לורי נוביק

- [לחצו כאן](#) כדי לראות גרסה מעודכנת של השיעור עם כלי למידה נוספים באתר דרכיה.
- [הרשמו כאן](#) לניוזלטר כדי לקבל עוד עדכונים ותכנים ממיזם דרכיה.
- נשמח לקבל הערות והארות [כאן](#).

תפילה ז | קריאת שמע

מהי מצוות קריאת שמע בעבור נשים?

מאת לורי נוביק | עריכה: הרב עזרא ביק, אילנה אלצפן, ושיינע גולדברג
תרגום: שיראל גרסון | עריכה בעברית: עדיה בלנק

מהי מצוות קריאת שמע?

בפרשייה הראשונה של קריאת שמע אנו קוראים בפירוט מהי המצווה:

דברים ו', ד-ז
שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד.
וְאֶהְיֶה אֵת ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל לְבָבֵנוּ וּבְכָל נַפְשֵׁנוּ וּבְכָל מְאֹדֵנוּ.
וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֵךְ.
וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָךְ וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ.

התורה מצווה ש"הדברים האלה" יהיו על לבבנו וכי עלינו לשנן אותם "בשכבך ובקומך", כלומר גם בערב וגם בבוקר. זוהי מצוות קריאת שמע.

מבחינה הלכתית, פרשייה זו מנחה אותנו מהי מסגרת הזמן שבה יש לקרוא את קריאת שמע. רצוי לומר את קריאת שמע של שחרית עד זמן השכמת הבוקר המאוחר ביותר, שנחשב לסוף השעה השלישית (בשעות זמניות).¹ אם עבר הזמן, מותר לקרוא את הפרשיות גם מאוחר יותר.² את קריאת שמע של ערבית רצוי לקרוא עד חצות (בשעות זמניות), ואם עבר הזמן ניתן לקרוא אותה עד עלות השחר.

מה הם "הדברים האלה", שאותם אנו מצווים לשמור? דעה אחת המובאת בגמרא טוענת שכוונת הפסוק היא באופן כללי למצוות לימוד תורה, ומצוות קריאת שמע היא מדרבנן.³ אך הדעה המוסכמת

¹ ב"שעות זמניות", כל שעה שווה ל-1/12 משעות האור של היום.

² עד סוף השעה הרביעית אפשר לקרוא קריאת שמע והדבר ייחשב כקיום המצווה. מי שקורא קריאת שמע לאחר מכן אמנם לא נחשב כמקיים מצוות קריאת שמע, אך הדבר נחשב לו כקיום מצוות לימוד תורה: שולחן ערוך אורח חיים נח, ו

אף על פי שזמנה נמשך עד סוף השעה הג', אם עברה שעה ג' ולא קראה קורא אותה בברכותיה כל שעה ד' שהוא שלישי היום, ואין לו שחר כקורא בזמנה. ואם עברה שעה ד' ולא קראה, קוראה בלא ברכותיה כל היום.
³ נשים לב שבאותה הסוגיה מובאת דעתו של רב יוסף, הסובר כי זוהי מצווה מדאורייתא:

ברכות כא ע"ב
קריאת שמע דרבנן ... מתיב רב יוסף: ובשכבך ובקומך! אמר ליה אביי הוא בדברי תורה כתיב.

על הפוסקים היא שהפסוק מדבר על קריאת שמע, כלומר היא מצווה מדאורייתא. הפוסקים חלוקים בשאלה מהו היקף החיוב מדאורייתא: רק הפרשייה הראשונה, כל שלוש הפרשיות של קריאת שמע,⁴ או שמא הפרשייה הראשונה היא מצווה מדאורייתא ושאר הפרשיות הן מצווה מדרבנן.

הגמרא סוברת כי רק הפרשייה הראשונה היא מצווה מדאורייתא:

ברכות יג ע"ב
ת"ר [תנו רבנן]: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", עד כאן צריכה כוונת הלב דברי ר"מ [רבי מאיר]. אמר רבא הלכה כר"מ [כרבי מאיר].

הגמרא דורשת כוונה מלאה רק בפרשייה הראשונה של קריאת שמע (וכך פוסק גם השולחן ערוך⁵), וניתן להסיק מכך שלפרשייה הראשונה יש רמת חיוב גבוהה יותר מלפרשיות האחרות.

רצף הפרשיות

הכול מסכימים על סדרן של פרשיות קריאת שמע: אנו פותחים ואומרים **שמע ישראל** ו-**ואהבת** (דברים ו', ד-ט); ממשיכים עם **והיה אם שמוע** (דברים י"א, יג-כא); ומסיימים עם פרשיית **ויאמר** (במדבר ט"ו, לז-מא).

האמרה "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" שובצה לפני **ואהבת**, משום שלפי המסורת יעקב אבינו אמר אותה על ערש דוויו, אחרי ששמע את בניו קוראים את קריאת שמע.⁶

מדוע הרצף כה חשוב? לפי המשנה, הרצף משקף תהליך רעיוני:

משנה ברכות פ"ב מ"ב
א"ר [אמר רבי] יהושע בן קרחה: למה קדמה "שמע" ל"והיה אם שמוע"? אלא כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך יקבל עליו עול מצות. "והיה אם שמוע" ל"ויאמר"? ש"והיה אם שמוע" נוהג ביום ובלילה "ויאמר" אינו נוהג אלא ביום.

המשנה מתייחסת לחלק הראשון של קריאת שמע (**שמע ישראל** ו-**ואהבת**) כקבלת עול מלכת שמיים, והיא צריכה להגיע לפני קבלת עול מצוות.

כדי שנוכל להבין את הרצף, הבה נבהיר ראשית מה הכוונה בקבלת עול מלכות שמיים:

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ב

שנצטוונו להאמין בייחוד [בהיות ה' אחד], והוא שנאמין שפועל הנמצא [יוצר המציאות] בסיבתו הראשונה [וסיבה ראשונה (קדומה) לנמצא בעולם] הוא אחד. והוא אמרו יתעלה: "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" (דברים ו', ד).
וברוב המדרשות [מדרשים] תמצא שהם אומרים: "על מנת לייחד את שמי, על מנת לייחדני".
והרבה כגון זה. כוונתם בדבר זה: שלא הוציאנו מבית עבדים ולא עשה עמנו מה שעשה בעשיית חסד והטבה, אלא בתנאי שנאמין בייחוד, לפי שאנו מחויבים בכך.

4 משנה תורה הלכות קריאת שמע א, ג

וקריאת שלש פרשיות אלו על סדר זה היא הנקראת קריאת שמע.

5 שולחן ערוך אורח חיים סי' ס"ק ה

הקורא את שמע ולא כוון לבו בפסוק ראשון שהוא שמע ישראל, לא יצא ידי חובתו.

6 פסחים נו ע"ב

אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד... באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אמרי רבנן: היכי נעביד, נאמרוהו? לא אמרו משה רבינו. לא נאמרוהו? אמרו יעקב. התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי.

ובהרבה מקומות אומרים 'מצוות ייחוד', וקוראים למצווה זו גם 'מלכות שמים', כי אומרים: כדי לקבל עליו עול מלכות שמים, כלומר ההודאה בייחוד והאמונה בו.

לפי הרמב"ם, קריאת הפסוק הראשון של קריאת שמע מבטאת קבלת עול מלכות שמיים. האמירה ש"ה' אלוהינו" מבטאת את מלכותו של ה' עלינו, וההוספה כי "ה' אחד" מבטאת את היותו של ה' יוצר העולם ומעניק חיים לכול, ובכך בעל סמכות למלוך על עולמו.

שרה פרידלנד בן-ארזה מתארת את חוויית קבלת עול מלכות שמיים בזמן אמירת קריאת שמע כחלק מחויית ההכרה בנוכחות אלוקית בחיים:⁷

שרה פרידלנד בן-ארזה, "על מה אני חושבת בקריאת שמע" נוכח "ה' אלוהינו" – כאשר אני רואה כיצד שברי חיי מתבארים ומתבהרים זה על ידי זה, ושיש אלוהים בקרבם, כאשר נימי החיים נטווים לסיפור (נרטיב) נושא משמעות, אני קוראת אל עצמי: שמעי שקיים פשר לכול – גם לדברים שאינם מתיישבים בדעתך ובליבך ואינם נאספים להתלכד בתודעתך כעת, גם לפזורי חייך. עוד יתרחב החיבור שכבר יש לך עם "ה' אלוהינו", שהוא צור לבבך וגרעין נפשך, מקור חייך ומוקדם; אדוותיו יתפשטו ויקיפו עוד ועוד מההוויה שסביבך.

חשוב לציין כי הרמב"ם מונה את מצוות קבלת עול מלכות שמיים כמצווה נפרדת ממצוות קריאת שמע.⁸ ניתן לקיים את מצוות קבלת עול מלכות שמיים באמצעות קריאת שמע, אך מהות המצווה היא אמונה תמידית שמחייבת נשים וגברים ושאינה מוגבלת לבוקר או לערב.

אחרי שקראנו את הפרשייה הראשונה של קריאת שמע וקיבלנו את מלכותו של ה' עלינו, אנו יכולים להמשיך ולקבל את עול מצוותיו. פרשיית **והיה אם שמוע** מתמקדת במצוות, ובשכר ובעונש הנלווים לה.

לבסוף אנו ממשיכים ל**ויאמר**, הידועה גם כ'פרשת ציצית'. מאחר שמצוות ציצית זמנה רק ביום, פרשייה זו כוללת פחות מאשר **והיה אם שמוע**, ולכן נאמרת אחריה. עם זאת, בגמרא מובא שפרשיית **ויאמר** עוסקת בארבע נקודות נוספות, רחבות יותר:⁹

ברכות יב ע"ב

פרשת ציצית, מפני מה קבעוה? א"ר [אמר רבי] יהודה בר חביבא, מפני שיש בה חמשה דברים: מצות ציצית, יציאת מצרים, עול מצות ודעת מינים, הרהור עבירה והרהור ע"ז [עבודה זרה].

אף שפרשיית **ויאמר** דנה במצוות ציצית, גם מי שאינו לובש ציצית יכול להתחבר לרעיונות העולים ממנה.

אנו מתחילים את קריאת שמע בהתמקדות באהבת ה', וחותרים אותה בהכרה עד כמה חשוב לא לסטות מדרכו של הקב"ה.

פטור נשים

במשנה כתוב בפירוש שנשים פטורות מקריאת שמע:¹⁰

⁷ שבת, מקור ראשון י"ב אב תש"פ

<https://www.makorrishon.co.il/judaism/251405>

⁸ ספר המצוות, מצוות עשה י'.

⁹ נראה שהגמרא מונה שישה נושאים ולא חמישה. המהרש"א מסביר שעול מצוות וכפירה נמנים ביחד.

מהרש"א חידושי הלכות, ברכות יב ע"ב

ויש ליישב גירסת תלמודא שלפנינו דעול מצות ומינות חדא חשיב ליה.

¹⁰ במסכת סופרים מובאת דעה הפוכה, אך לא ברור למה היא מתייחסת, ואינה נקבעה להלכה:

משנה ברכות פ"ג מ"ג
נשים ... פטורין מקריאת שמע

קריאת שמע, הנאמרת בבוקר ובערב, היא מצות עשה שהזמן גרמה, ונשים לרוב פטורות ממצוות אלה. אך אם זהו הטעם לפטור נשים לפי המשנה, צריך להיות מובן מאליו שנשים אינן חייבות במצווה. מדוע, אם כן, צריכה המשנה לציין את הפטור במפורש? הגמרא מתייחסת לשאלה זו:

ברכות כ"ע"ב

ק"ש, פשיטא! מצות עשה שהזמן גרמה הוא וכל מצות עשה שהזמן גרמה נשים פטורות. מהו דתימא [מהו שתאמר], הואיל ואית [ויש] בה מלכות שמים – קמ"ל [קא משמע לן, משמיע לנו].

אילו לא הייתה המשנה כותבת במפורש שנשים פטורות מקריאת שמע היינו עשויים לחשוב בדיוק ההפך, כיוון שבקריאת שמע מקיימים את החיוב לקבל עול מלכות שמיים, דבר שהוא מהותי לחיים של כל יהודי ומחייב גברים ונשים כאחד.¹¹

אם קבלת עול מלכות שמיים היא חלק מרכזי במהות האדם היהודי, כיצד ייתכן שנשים פטורות מקריאת שמע?

בתלמוד הירושלמי עולה שאלה דומה, והיא נותרת ללא מענה:

ירושלמי ברכות ג, ג

... וחייבין בתפילה כדי שיהא כל אחד ואחד מבקש רחמים על עצמו. ... ר' יוסי ור' יודא בן פזי הוו מתיבין, אמרו לא מסתברא בק"ש [בקריאת שמע] שיהא כל אחד ואחד משנן בפיו?

כבר ראינו שבמצוות תפילה החשיבות של בקשת רחמים גוברת על הפטור של נשים. מדוע אין חשיבותה של קבלת עול מלכות שמיים באמצעות קריאת שמע גוברת גם היא על הפטור?

למעשה ייתכן שהיא אכן גוברת. רבי שמואל בר משולם (קטלוניה, המאה ה-14) סבר כי נשים אכן חייבות בקריאת הפסוק הראשון של קריאת שמע כקיום של קבלת עול מלכות שמיים:

ספר אהל מועד, שער קריאת שמע דרך ב

ונר' [ונראה] דעבד ואשה חייבין בקבלת היחוד דהיינו פסוק ראשון, אבל משאר פסוקים פטורים.

רבי שמואל בן משולם אינו מסביר כיצד פסיקתו מתיישבת עם הנאמר בגמרא. ייתכן שמסיבה זו, אף שרבי יוסף קארו מביא את עמדת רבי שמואל בחיבורו "בית יוסף"¹², הוא מתנסח באופן מתון יותר בשולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים ע, א

מסכת סופרים יח, ה

וכן הן חייבות בקריאת שמע

¹¹ בתלמוד הירושלמי מובאת סיבה אחרת לפטור של נשים: קריאת שמע כוללת את מצוות לימוד תורה, שממנה נשים פטורות (ראי עוד כאן), וניתן אף לראות בקריאת שמע צורה של לימוד תורה, הכוללת קבלת עול מלכות שמיים. אם כן, ייתכן שהפטור ממצוות לימוד תורה כולל גם את קריאת שמע.

תלמוד ירושלמי ברכות ג, ג

נשים מניין? "ולמדתם אותם את בניכם" (דברים י"א, יט) את בניכם ולא את בנותיכם...

¹² בית יוסף, סימן ע

נשים ועבדים פטורים מק"ש [מקריאת שמע] מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, ונכון הוא ללמדם שיקבלו עליהן עול מלכות שמים. הגה: ויקראו לפחות פסוק ראשון (בית יוסף בשם אוהל מועד).

לפי גישתו, "נכון הוא" שנשים יקבלו עול מלכות שמיים. "נכון" אינו בדיוק חיוב, והמשמעות המדויקת של ביטוי זה אינה ברורה.¹³ בנוסף, לא ברור אילו חלקים מקריאת שמע השולחן ערוך חושב שנכון שנשים יגידו. בעוד שהרמ"א כותב בהגה באופן ברור שיש לומר לפחות את הפסוק הראשון, ייתכן השולחן ערוך מתכוון ליותר מכך.¹⁴

דור לאחר מכן, הב"ח מסיק, בדומה לרבי שמואל בר משולם, שנשים חייבות בקריאת הפסוק הראשון של קריאת שמע, ואין זה רק בגדר "נכון". הוא מוסיף ומסביר כיצד ניתן ליישב דעה זו עם הפטור המופיע בגמרא:

ב"ח אורח חיים ע

פירוש: הואיל ועל כל פנים נשים ועבדים חייבים לקבל עליהם יחוד מלכות שמים שכתוב בפסוק ראשון, ליתחייבו נמי [יתחייבו גם] בקריאת כל שלשה פרשיות – קמ"ל [קא משמע לן, משמיע לנו]. שמעינן דאע"פ [שאף על פי] דפטורים מקריאת כל השלשה פרשיות מכל מקום חייבים הם בקבלת יחוד השם עליהם ולקרות פסוק ראשון. וכן כתב בית יוסף בשם ספר אהל מועד ומסוגיא זו למד כך והכי נקטינן וכך יש להורות לנשים.

לפי הב"ח, הגמרא סוברת שנשים חייבות לומר את הפסוק הראשון של קריאת שמע ובכך לקבל עול מלכות שמיים. המשנה מתכוונת לומר שנשים פטורות משאר הפרשיות כיוון שזו מצווה שהזמן גרמא, אך עדיין מחויבות בפסוק הראשון כדי לקבל את מלכותו ואת ייחודו של הקב"ה.

הלכה למעשה

על נשים לנהוג לפי פסיקת השולחן ערוך והרמ"א ולהשתדל לקרוא את הפסוק הראשון של קריאת שמע ו"ברוך שם כבוד מלכותו" בכל יום, כדי לקבל עול מלכות שמיים באופן רשמי בכל יום.¹⁵ נשים רבות קוראות את כל שלוש הפרשיות של קריאת שמע, ומקבלות על עצמן גם עול מצוות.

כיצד ניתן להבין את העובדה שנשים פטורות ממצווה כה בסיסית כמו קריאת שמע?

קשה להבין כיצד נשים יכולות להיות פטורות מקריאת שמע. אמנם זו מצווה שהזמן גרמא, אך היא ביטוי בסיסי לאמונתנו בקב"ה.

הסברו של הב"ח למובא בגמרא הוא יפה ומסתבר בדיוק מסיבה זו – הוא מחייב נשים בקריאת הפסוק "שמע ישראל" על מנת שיקבלו על עצמן עול מלכות שמיים, ופותר אותן מן המצווה הרחבה יותר של קריאת שמע. אך לא כולם הולכים לפי גישת הב"ח.

ייתכן שעמדתו של הרמב"ם מסבירה באופן הטוב ביותר את הסיבה לפטור על אף החשיבות הרבה

13 פרי מגדים אשל אברהם, אורח חיים ע, א זהו שכתב [המחבר] "ונכון" היינו מדרבנן.

ביאור הגר"א, אורח חיים ע, א ונכון כו' ויקראו כו'. לחומרא בעלמא דלא כאה"מ [כאוהל מועד] שכ' [שכתב] שחייבות שבגמ' [שבגמרא] לא משמע כן...¹⁴ ניתן למצוא כאן.

מגן גבורים, אלף המגן סי' ע ס"ק ג

וכפי הנראה הב"י [הבית יוסף] הוסיף מדעתו שיקראו כל הק"ש [הקריאת שמע].

15 לבוש, אורח חיים ע, א

מכל מקום נכון הוא ללמדם שיקראו פסוק ראשון עם ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, כדי שיקבלו עליהם עול מלכות שמים.

של קבלת עול מלכות שמיים. ראינו כי בספר המצוות הרמב"ם מונה את קבלת מלכות שמיים כמצווה נפרדת מקריאת שמע. לפי היגיון זה, נשים חייבות לחלוטין במצוות קבלת עול מלכות שמיים. הן פטורות רק מהמצווה הנפרדת של קריאת שמע, הפותחת בקבלת עול מלכות שמיים באופן רשמי.

אין ספק שנשים צריכות לחיות חיים ספוגי אמונה ומתוך תודעה מתמדת של מלכות ה' בעולם. אמירה רשמית של קבלת עול מלכות שמיים בבוקר ובערב אינה הדרך היחידה להשיג זאת.

קריאת שמע שעל המיטה

בנוסף לקריאת שמע בבוקר ובערב, חז"ל תיקנו שיש לקרוא את הפרשייה הראשונה של קריאת שמע ולברך את ברכת המפיל לפני השינה:¹⁶

ברכות ס ע"ב

הנכנס לישן על מטתו אומר משמע ישראל עד והיה אם שמוע ואומר ברוך המפיל חבלי שינה על עיני...

קריאת שמע זו בדרך כלל לא נאמרת כחלק מקיום המצווה, מאחר שלרוב מקיימים את מצוות קריאת שמע של הלילה בתפילת ערבית. היא נאמרת כבקשה מה' שישמור עלינו מפני סכנות הלילה:

ברכות ד ע"ב – ה ע"א

א"ר [אמר רבי] יהושע בן לוי, אע"פ [אף על פי] שקרא אדם ק"ש [קריאת שמע] בביהכ"נ [בבית הכנסת] מצוה לקרותו על מטתו... ואמר רבי יצחק, כל הקורא קריאת שמע על מטתו מזיקין בדילין הימנו [נפרדים ממנו].

אם כן, נשים וגברים כאחד צריכים לקרוא קריאת שמע שעל המיטה. רבי אליה שפירא, בספרו "אליה רבה", מתייחס לשאלה זו ודוחה את הגישה הסוברת כי קריאת שמע זו עשויה להיחשב מצוות עשה שהזמן גרמא שנשים פטורות ממנה:

אליה רבה רלט, ד

כתבו ספרי מוסר שגם הנשים [צריכות] לזוהר בק"ש [בקריאת שמע] שעל המטה בכוונה ודקדוק התיבות ע"כ, [ו]מג"א [סק"ב] כתב דמה שלא נהגו לאומרה משום דהוי מצות עשה שהזמן גרמא בלילה ע"כ, ואין נכון, דאטו גברי בעי שמירה ונשי לא [שהאם גברים צריכים שמירה ונשים לא?], דהא כתבתי דק"ש משום שמירה.

מעבר לבקשה לשמירה, נשים שאינן מתפללות תפילת ערבית יכולות גם לנצל את קריאת שמע שעל המיטה כדי לקיים את המצווה הפורמלית של קבלת עול מלכות שמיים (הנחשבת כחייב על פי דעות מסוימות). אם היא רוצה בכך, אישה יכולה להוסיף גם את הפרשייה השלישית של **ויאמר** כזכר ליציאת מצרים (נדון בכך במאמר הבא).

מה לגבי הברכה? ברכת המפיל נותנת שבח לה' על שהוא מעניק לנו שינה טובה. זוהי הברכה המשלימה לברכה האחרונה בברכות השחר, "המעביר שינה מעיניי ותנומה מעפעפיי". ואכן, פוסקים רבים סוברים כי ברכת המפיל היא ברכת שבח בדומה לברכות השחר:

אליה רבה סי' רלט ס"ק ג

מצאתי בברכת אברהם... שהמפיל הוא על מנהגו של עולם כמו ברכת הנותן לשכוי בינה ואפילו לא יישן מברך.

¹⁶ לפי חלק מהפוסקים יש לומר גם את **והיה אם שמוע**.

רא"ש ברכות ט, כג

הנכנס לישן על מטתו אומר שמע עד והיה אם שמוע ור"ח [רבנו חננאל] ז"ל כתב גם פרשה שניה

אם זו אכן ברכת שבח, הרי שבדיוק כפי שנשים מברכות את ברכות השחר בבוקר, כך הן צריכות לברך גם את ברכת המפיל בלילה.

קריאת שאר הנוסח של קריאת שמע שעל המיטה ראויה לשבח, אך אינה בגדר חובה בעבור גברים ונשים כאחד.

אשת החינוך (ועורכת ב'דרכיה') שרה רודולף, כותבת בבלוג שלה על המשמעות הרבה שהיא מוצאת בקריאת שמע שעל המיטה עם ילדיה:¹⁷

שרה רודולף, "טקס השינה היהודי הזה היה ניצחון בחווית ההורות" לא משנה מה נעשה או כמה נתפלל בלהט, אנחנו בעצם לא יודעים שהכל יהיה בסדר. עם קריאת שמע או בלעדיה, אין לנו שום וודאות. יש מעט שאנו יכולים להיות בטוחים לגביו בעולמנו. אבל מה שאני יכולה לעשות, ומה שטקס קריאת שמע שעל המיטה יכול לעשות, זה לעזור לילדים שלי להתכונן להתמודד עם עולם של אי ודאות. אני יכולה לעזור לספק להם את הביטחון לכסות את עיניהם, ואפילו לברך על כך, למצוא ביטחון בחיבוק של הוריהם ושל הקב"ה, ולהמשיך בביטחון לעבר לילה ארוך וחשוך מבלי לדעת מה יהיה בבוקר. כאמא, אני מקווה ומתפללת שהטקסים וההרגלים שאני מלמדת את ילדיי יספקו להם מסגרת שממנה הם יוכלו לחקור את העולם בביטחון, על כל אי הוודאות שבו.

העמקה נוספת

- הרב ברוך גיגי, "[קבלת עול מלכות שמים ופרשת ויאמר](#)". (סדרת שיעורים בבית המדרש הוירטואלי.)
- הרב דוד ברופסקי "[קריאת שמע I](#)" (שיעור בבית המדרש הוירטואלי.)

¹⁷ זמין כאן (אנגלית): [/https://blogs.timesofisrael.com/this-jewish-bedtime-ritual-was-a-parenting-win](https://blogs.timesofisrael.com/this-jewish-bedtime-ritual-was-a-parenting-win)